

ACADEMIC SPECTRUM

2026-yil 4-son

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

ISSN

3093-9089

Бухоро - 2026

ACADEMIC SPECTRUM

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

№ 4-Son 2026-yil

**Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy
komunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrdagi
№1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan**

BOSH MUHARRIR:

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A‘ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor
Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va
texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim
instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorvich - Texnika fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich - pedagogika fanlari doktori, professor (Buxoro
davlat universiteti “Pedagogika” kafedrasini mudiri).

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
(O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy
ta‘limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O‘quv-uslubiy faoliyatni
takomillashtirish boshqarma boshlig‘i).

Xamidov Akmal Amrulloevich – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD) (Buxoro viloyati Pedagogik mahorat markazi direktori)

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Buxoro davlat universiteti Yoshlar masalalari va ma`naviy-ma`rifiy ishlar bo‘yicha
birinchi prorektor).

Safarov Dilmurod Xalimovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi Akademik faoliyat bo'yicha direktor
o'rinbosari)

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini mudiri).

Ganjiyev Feruz Furqatovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini professori).

Kosimov Ubaydulla Axrorovich - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), dotsent (Buxoro viloyati Pedagogik mahorat markazi Pedagogika va
psixologiya, ta‘lim texnologiyalari kafedrasini mudiri)

Ismatova Dilafuz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Muxlisov Sodiqjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar
kafedrasini dotsenti).

Tilavov Muxtor Hasan o‘g‘li - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasida dotsenti).

Mas‘ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li – Buxoro davlat universiteti Psixologiya kafedrasida o‘qituvchisi

EDITOR-IN-CHIEF:

Akhmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Valeriy Vladimirovich Kuleshov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Sciences (Ukraine).

Elena Vasilyevna Andrienko — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of Physics, Mathematics, Information and Technological Education, Novosibirsk, Russia).

Tatyana Aleksandrovna Romm — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of History, Humanities and Social Education, Novosibirsk, Russia).

Tadjixodjayev Zokirkhoja Abdusattorovich — Doctor of Technical Sciences, Professor.

Shirinboy Sharofovich Olimov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Bukhara State University, Head of the “Pedagogy” Department).

Lochin Rustamovich Zaripov — Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor (Research Center for the Development of Higher Education under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan, Head of the Department for Improvement of Educational and Methodological Activities).

Khamidov Akmal Amrulloevich — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Director of the Bukhara Regional Center for Pedagogical Excellence.

Akmal Mardonovich Nazarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Bukhara State University, First Vice-Rector for Youth Affairs and Spiritual-Educational Work).

Dilmurod Xalimovich Safarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Navoi Regional Center for Pedagogical Excellence, Deputy Director for Academic Affairs).

Shavkat Shuhrat o‘g‘li Rustamov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Head of the “Psychology” Department).

Feruz Furqatovich Ganjiyev — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Professor of the “Psychology” Department).

Kosimov Ubaydulla Axrorovich — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, Educational Technologies at the Bukhara Regional Center for Pedagogical Excellence.

Dilafruz Tuymuratovna Ismatova — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

Sodiqjon Saidjonovich Mukhlisov — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Information Systems and Digital Technologies” Department).

Muxtor Hasan o‘g‘li Tilavov — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

EXECUTIVE SECRETARY:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li — Lecturer, Department of Psychology, Bukhara State University.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Ахмадов Назирджон Рахмат угли — доктор философии по психологии (PhD), доцент.

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Кулешов Валерий Владимирович — доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии наук (Украина).

Андрienко Елена Васильевна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт физики, математики, информационных и технологических наук, г. Новосибирск, Россия).

Ромм Татьяна Александровна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт истории, гуманитарных и социальных наук, г. Новосибирск, Россия).

Таджиходжаев Зокирходжа Абдусатторович — доктор технических наук, профессор.

Олимов Ширинбой Шарофович — доктор педагогических наук, профессор (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Педагогика»).

Зарипов Лочин Рустамович — доктор педагогических наук (DSc), профессор (Научно-исследовательский центр развития высшего образования при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан, начальник управления совершенствования учебно-методической деятельности).

Хамидов Акмал Амруллоевич — доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, директор Центра педагогического мастерства Бухарской области.

Назаров Акмал Мардонович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Бухарский государственный университет, первый проректор по делам молодежи и духовно-просветительской работе).

Сафаров Дилмурод Халимович — доктор психологических наук (DSc), профессор (Навоийский областной центр педагогического мастерства, заместитель директора по академической деятельности).

Рустамов Шавкат Шухрат угли — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, заведующий кафедрой «Психология»).

Ганжиев Феруз Фуркатович — доктор психологических наук (DSc), доцент (Бухарский государственный университет, профессор кафедры «Психология»).

Косимов Убайдулла Ахрорович — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой педагогики и психологии, образовательных технологий Центра педагогического мастерства Бухарской области.

Исматова Дилафруз Туймуратовна — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

Мухлисов Содикжон Саиджонович — доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Информационные системы и цифровые технологии»).

Тилавов Мухтор Хасан угли — доктор философии (PhD) по психологическим наукам, доцент (Бухарский государственный университет, кафедра «Психология»).

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Дехконбоев Шохжахон Ойбек угли — преподаватель кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

MUNDARIJA:

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
1	<i>G'AYBULLAYEV ALISHER ASADOVICH</i>	MAKTAB UQUVCHILARIDA BULLING XULQ ATVOR SHAKLLANISHINING IJTIMOYIY PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI	11
2	<i>YOQUBJONOVA SEVARA BAHODIR QIZI</i>	PRESERVING THE AUTHOR'S INDIVIDUAL STYLE IN UZBEK TRANSLATION (BASED ON LEE KUAN YEW'S FROM THIRD WORLD TO FIRST)	17
3	<i>IBODULLOYEV NURALI SHERALIYEVICH</i>	PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING TA'LIM JARAYONIDA SAMARDORLIGI VA METODOLOGIK ASOSLARI	28
4	<i>AXMEDOVA ZARRINA JAMILOVNA, NARZULLOYEVA JASMINA JO'RABEK QIZI</i>	IJTIMOYIY TARMOQLARNING O'SPirinLAR PSIXIKASIGA TA'SIRI VA UNING PSIXOLOGIK JIHATLARI	31
5	<i>QAZOQOV MUXRIDDIN HOSHM O'G'LI</i>	ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СОТРУДНИКОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ	36
6	<i>SAIDOVA RAYHONA AMON QIZI</i>	BO'LAJAK PEDAGOGLARDA KASBIY FAOLIYAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK JIHATLARI	39
7	<i>NISHONOVA ZUXRA VOXIDJON QIZI</i>	THE DEVELOPMENT OF THE PHONICS APPROACH AND ITS ROLE IN MODERN EDUCATIONAL PARADIGMS	42
8	<i>SADULLAYEVA SEVARA G'AYRADJONOVNA</i>	TALABALARDA UYQUSIZLIK VA UNING SALOMATLIKKA TA'SIRI	46
9	<i>SAFAROVA ZULFIZAR BOBONAZAR QIZI</i>	BAHOLASH AMALIYOTIDA UCHRAYDIGAN MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	50
10	<i>MAMATOV ALIMARDON SOTVOLDI O'G'LI, SHOMUROTOV ZOVID ZOKIROVICH</i>	PROFESSIONAL DEFORMATION AND ITS CAUSES	54
11	<i>UBAYDULLA AXROROVICH KOSIMOV</i>	KICHIK MAKTAB YOSHIDA AXBOROT QABUL QILISH MODALLIGINING AHAMIYATI	59

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
12	<i>XAMIDOV AKMAL AMRULLOYEVICH</i>	KASB TANLASHDA IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARNING O‘RNI	64
13	<i>JAXONOV JAVLONBEK JAMIL O‘G‘LI</i>	O‘SMIRLARDA JINOYAT MOTIVLARI SHAKLLANISHINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	68
14	<i>OSTONOVA LOBAR RASHID QIZI</i>	THE ROLE OF PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL APPROACHES IN THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF STUDENTS’ LEISURE TIME	71
15	<i>SAFAROVA ZULFIZAR BOBONAZAR QIZI</i>	MUSTAQIL FAOLIYATNI BAHOLASH TEXNOLOGIYALARI: MUAMMO VA YECHIMLAR	76
16	<i>HAMROYEV JAMSHID O‘G‘LI TEMURBEK</i>	MIGRATSIYA BILAN BOG‘LIQ IJTIMOY SHAROITLARDA O‘SMIRLARNING PSIXOLOGIK MOSLASHUV STRATEGIYALARI.	79
17	<i>OBIDOVA ZILOLA FOZILOVNA</i>	YOSHLAR ORASIDA YUKSAK HUQUQIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK ASOSLARI	83
18	<i>QOSIMOVA SARVINOZ BAXTIYOROVNA</i>	YOSHLAR ONGIDA MANIPULYATSION TA‘SIRLARGA QARSHI IMMUNITETNI HOSIL QILISHNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI.	86
19	<i>SHODIYEVA UMEDA SHUHRAT QIZI</i>	BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA KOMMUNIKATIV QOBILIYATNI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	92
20	<i>UMARALIYEVA MUNOJATXON MASHRABOVNA, IBRAGIMOVA MUHLISA ISMOILJON QIZI</i>	THE DIFFICULTY OF TRANSLATING HUMOR AND JOKES FROM ENGLISH INTO UZBEK	97

Shodiyeva Umeda Shuhrat qizi
Buxoro xalqaro universiteti, magistranti

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA KOMMUNIKATIV QOBILIYATNI RIVOJLANTIRISHNING ILMIIY-NAZARIY ASOSLARI.

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarda kommunikativ qobiliyatni rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari har tomonlama tahlil qilinadi. Zamonaviy ta‘lim tizimida pedagog shaxsining kasbiy kompetentligida kommunikativ qobiliyat muhim o‘rin egallashi asoslab beriladi. Tadqiqotda kommunikativ qobiliyat tushunchasining mazmun-mohiyati, uning tarkibiy komponentlari (verbal va noverbal muloqot, empatiya, refleksiya, ijtimoiy moslashuvchanlik) ilmiy manbalar asosida ochib beriladi. Shuningdek, bo‘lajak o‘qituvchilarda samarali muloqot ko‘nikmalarini shakllantirishga ta‘sir etuvchi pedagogik, psixologik va ijtimoiy omillar tahlil qilinadi. Oliy ta‘lim jarayonida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar, interaktiv metodlar va trening texnologiyalarining ahamiyati yoritiladi. Talabalarning nutq madaniyatini oshirish, tinglash, fikrni aniq va ravon ifodalash, bahs-munozara olib borish ko‘nikmalarini rivojlantirish masalalari alohida e‘tiborga olinadi. Maqolada kommunikativ qobiliyatni rivojlantirishning nazariy modeli ishlab chiqilib, uning amaliyotga joriy etish mexanizmlari taklif etiladi. Shuningdek, pedagogik amaliyot jarayonida bo‘lajak o‘qituvchilarning kommunikativ faoliyatini baholash mezonlari va ko‘rsatkichlari aniqlashtiriladi. Tadqiqot natijalari ta‘lim jarayonini takomillashtirish, pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish hamda o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: Bo‘lajak o‘qituvchi, kommunikativ qobiliyat, kommunikativ kompetensiya, kasbiy kompetentlik, pedagogik faoliyat, kompetent yondashuv, ta‘limni modernizatsiyalash, pedagogik muloqot, interaktiv ta‘lim metodlari, pedagogik texnologiyalar, kasbiy kommunikatsiya, ta‘lim samaradorligi, refleksiya, amaliy faoliyat tajribasi, ta‘lim jarayonini tashkil etish, pedagog kadrlar tayyorlash, innovatsion ta‘lim, oliy ta‘lim tizimi, ta‘lim standartlari, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim.

Шодиева Умеда Шухрат кизи
Магистрант Бухарского международного университета

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация: В данной статье всесторонне анализируются научно-теоретические основы развития коммуникативных способностей у будущих учителей. Обосновывается важная роль коммуникативных способностей в структуре профессиональной компетентности личности педагога в условиях современной системы образования. В исследовании раскрывается сущность понятия коммуникативных способностей и их структурные компоненты (вербальное и невербальное общение, эмпатия, рефлексия, социальная адаптивность) на основе научных источников. Также анализируются педагогические, психологические и социальные факторы, влияющие на формирование навыков эффективного общения у будущих учителей. Освещается значение инновационных подходов, интерактивных методов и тренинговых технологий, направленных на развитие коммуникативной компетентности в системе высшего образования. Особое внимание уделяется вопросам повышения культуры речи студентов, развития навыков слушания, четкого и логичного выражения мыслей, а также ведения дискуссий. В статье разработана теоретическая модель развития коммуникативных способностей и предложены механизмы ее внедрения в практику. Кроме того, уточнены критерии и показатели оценки коммуникативной деятельности будущих учителей в процессе педагогической практики. Результаты исследования имеют важное значение для совершенствования образовательного процесса, повышения качества подготовки педагогических кадров и развития профессиональной компетентности учителей.

Ключевые слова: будущий учитель, коммуникативные способности, коммуникативная компетентность, профессиональная компетентность, педагогическая деятельность, компетентностный подход, модернизация образования, педагогическое общение, интерактивные методы обучения, педагогические технологии, профессиональная коммуникация, эффективность образования, рефлексия, практический опыт, организация образовательного процесса, подготовка педагогических кадров, инновационное образование, система высшего образования, образовательные стандарты, личностно-ориентированное обучение.

Shodiyeva Umeda Shuhrat qizi

Master's student of Bukhara International University

SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF DEVELOPING COMMUNICATIVE ABILITIES IN FUTURE TEACHERS

Abstract: *This article provides a comprehensive analysis of the scientific and theoretical foundations for developing communicative abilities in future teachers. It substantiates the significant role of communicative abilities in the structure of a teacher's professional competence within the modern education system. The study reveals the essence of communicative abilities and their structural components (verbal and nonverbal communication, empathy, reflection, and social adaptability) based on scientific sources. It also analyzes pedagogical, psychological, and social factors influencing the formation of effective communication skills among future teachers. The importance of innovative approaches, interactive methods, and training technologies aimed at developing communicative competence in higher education is highlighted. Particular attention is paid to improving students' speech culture, listening skills, clear and coherent expression of ideas, and the ability to conduct discussions. The article proposes a theoretical model for developing communicative abilities and suggests mechanisms for its practical implementation. Furthermore, criteria and indicators for assessing the communicative activity of future teachers during pedagogical practice are clarified. The research findings are significant for improving the educational process, enhancing the quality of teacher training, and developing professional competence among educators.*

Keywords: *future teacher, communicative ability, communicative competence, professional competence, pedagogical activity, competency-based approach, education modernization, pedagogical communication, interactive teaching methods, pedagogical technologies, professional communication, educational effectiveness, reflection, practical experience, organization of the educational process, teacher training, innovative education, higher education system, educational standards, learner-centered education.*

Jahon ta'limi taraqqiyoti tajribasi shundan dalolat beradiki, har qanday jamiyatning rivoji ta'lim-tarbiyaning takomillashuvi bilan chambarchas bog'liqdir. Ma'naviy-ma'rifiy, ta'lim-tarbiya ishlarini markazga qo'yish, ularni yangi bosqichga ko'tarish, yosh avlodimizni har tomonlama mustaqil fikrlaydigan yetuk dunyoqarash egalari qilib tarbiyalashdan iboratdir. Hozirgi kunda bo'lajak o'qituvchilarning ta'lim muassasalarida bo'lajak pedagogning kommunikativ kasbiy kompetentligini rivojlantirish dolzarb masalalardan biridir. Bu haqda Respublikamiz kompetentligi uning talabalar jamoasi, ota-onalar, hamkasblar u bilan muloqotga kirishishning samarali mexanizmlarini tatbiq etishning me'yoriy asoslari yaratilgan. Bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetentligini shakllantirish pedagoglarni tayyorlashdagi murakkab muammolar qatorida o'ziga xos o'rin tutadi. Zamonaviy ta'lim tizimida yuz berayotgan tub islohotlar pedagog shaxsiga qo'yilayotgan talablarning ortib borayotganini ko'rsatmoqda. Ayniqsa, global axborotlashuv jarayonlari, innovatsion texnologiyalarning keng joriy etilishi hamda ta'limning insonparvarlik tamoyillariga asoslanishi bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini yangi bosqichga olib chiqishni taqozo etmoqda. Bunday sharoitda o'qituvchining nafaqat o'z fanini mukammal bilishi, balki o'quvchilar, hamkasblar va jamiyat bilan samarali muloqot qila olish qobiliyati ham muhim

ahamiyat kasb etadi. Shu bois kommunikativ qobiliyat pedagog faoliyatining ajralmas tarkibiy qismi sifatida e'tirof etilmoqda.

Bu borada Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek: “Yangi O'zbekistonni barpo etishda zamonaviy bilim va yuksak ma'naviyatga ega bo'lgan, mustaqil fikrlaydigan, kommunikativ salohiyati rivojlangan yosh kadrlar hal qiluvchi o'rin tutadi.” Ushbu fikr ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarning nafaqat bilim darajasini, balki ularning muloqot madaniyati va ijtimoiy faoliyatini rivojlantirish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Kommunikativ qobiliyat — bu shaxsning boshqalar bilan samarali muloqot o'rnatish, axborotni to'g'ri qabul qilish va yetkazish, ijtimoiy muhitga moslashish hamda o'zaro tushunishni ta'minlashga xizmat qiluvchi murakkab psixologik-pedagogik xususiyatlar majmuasidir. Mazkur qobiliyat o'qituvchining kasbiy muvaffaqiyati, pedagogik mahorati va ta'lim samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Chunki ta'lim jarayoni bevosita muloqotga asoslangan bo'lib, o'qituvchining nutqi, muomala madaniyati, tinglash va tushunish ko'nikmalari o'quvchilarning bilim olish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ qobiliyatni rivojlantirish masalasi pedagogika va psixologiya fanlarida dolzarb ilmiy muammolardan biri sifatida o'rganilmoqda. Ushbu muammo yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy tuzilmasi, rivojlanish mexanizmlari va uni shakllantirishning samarali usullarini aniqlashga qaratilgan. Shuningdek, kommunikativ qobiliyatni rivojlantirish jarayonida shaxsning individual xususiyatlari, ijtimoiy muhit va ta'lim texnologiyalarining o'zaro ta'siri muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu borada interaktiv metodlar, muammoli ta'lim, trening mashg'ulotlari, rolli o'yinlar, munozaralar va boshqa innovatsion yondashuvlardan keng foydalanilmoqda. Mazkur metodlar talabalarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda samarali muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, kommunikativ qobiliyatni rivojlantirish faqat nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmasdan, amaliy faoliyat jarayonida mustahkamlanishi zarur. Pedagogik amaliyot, seminar mashg'ulotlari va treninglar bo'lajak o'qituvchilarning real kommunikativ vaziyatlarda o'zini sinab ko'rishiga imkon yaratadi. Bu esa ularning kasbiy tayyorgarligini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi — bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ qobiliyatni rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslarini o'rganish, uning tarkibiy komponentlarini tahlil qilish hamda uni shakllantirishning samarali pedagogik shart-sharoitlari va usullarini aniqlashdan iborat. Shuningdek, tadqiqot doirasida kommunikativ qobiliyatni rivojlantirishga qaratilgan nazariy model ishlab chiqish va uning amaliy ahamiyatini asoslash tutiladi.

Umuman olganda, yuqorida sanab o'tilgan, bir hodisani tavsiflovchi pedagogik toifalar alohida mazmuniy jihatlariga ega va turli kontekstlarda qo'llaniladi. “Kommunikativ kompetentlik” tushunchasi bilan yaqin aloqador bo'lgan – “shaxsning kommunikativ yadrosi” tushunchasi mavjud. “Kommunikativ yadro” tushunchasi yaqinda paydo bo'lgan va ilmiy tadqiqot ishlarida zamonaviy psixolog A.A.Bodalev tomonidan birinchi marta qo'llanildi. Shaxsning kommunikativ yadrosi psixologik hodisa sifatida ko'rib chiqilishi har bir insonda muloqotni yanada muvaffaqiyatli amalga oshirishga imkon beruvchi asos mavjud. Bunday asos har qanday katta yoshli insonlarda, bolalar shaxsida ham mavjud bo'lib, kommunikativ yadrosiga shaxsiy xususiyat va sifatlar kirishi mumkin. Aynan ular oxir-oqibat, muloqot metodi va yo'nalishi boshqa tomondan, o'qituvchining kasbiy kommunikativ kompetentligining past darajasi unga professional sifatida o'zini o'zi amalga oshirishga imkon bermaydi, oqibatda umuman, hayotdan qoniqmaslikni tug'dirishi mumkin. Mazkur umumiy va kasbiy kommunikativ kompetentlikning o'zaro ta'sirini inobatga olib, biz uning namoyon bo'lishining quyidagi mezonlarini aniqladik: birinchi mezon – umumiy kommunikativ qadriyatlar. Ularga pedagog uchun insonning qadri, muloqot jarayonining qadri, pedagog uchun an'anaviy muloqot shakllarining qadri kiritdik; ikkinchi mezon – pedagogning shaxslararo muloqotni amalga oshirishi umumiy kommunikativ ko'nikmalari sifatida belgilandi.

Bu uning yaqin qarindosh insonlar, ishdagi hamkasblar, o'quvchilarning ota-onalari bilan aloqa o'rnatish ko'nikmasi; uchinchi mezon – o'qituvchining umumiy kommunikativ qadriyatlarni o'zining kasbiy idealiga kiritish darajasi, chunki mazkur qadriyatlarning rivojlanish darajasi kundalik hamda pedagogik muloqotda ham katta ahamiyatga ega. Bundan tashqari, ular pedagogning bolalar bilan insonparvarlik, fasilitatorlik muloqotining o'ziga xos asosi bo'lib xizmat qiladi, uning asosida o'z mehnatining yetakchi qadriyati sifatida o'quvchiga yo'nalganlik va o'zini o'zi anglash hamda o'zini o'zi, o'quvchi shaxsining o'zgarishlari mos ravishda o'z faoliyati usullarini o'zgartirish ehtiyoji yotadi; o'qituvchida kasbiy kommunikativ malakalar mavjudligi kommunikativ kompetentligi darajasini baholashning to'rtinchi mezoniga aylandi, chunki kasbiy pedagogik muloqot uni kundalik muloqotdan farqlovchi qator xususiyatlarga ega. O'qituvchining kommunikativ kompetentligi mezonlarini aniqlash zaruriyati kommunikativ kompetentligining yuqori, o'rta, past kabi uch darajasini ajratish imkonini berdi. Kommunikativ kompetentlikning yuqori darajasi o'qituvchining o'quvchilar bilan insonparvarlik o'zaro munosabatlarining yaqqol ifodalangan yo'nalganligi bilan tavsiflanadi, ularda har ikki ishtirokchi mazkur jarayonning sub'ektlari sifatida xizmat qiladi, bunda ularni har birining shaxsi anglanadi va noyob, qaytarilmas sifatida qabul qilinadi. Bundan tashqari, o'qituvchi bolalar bilan muloqotga ehtiyoj sezadi va amaliyotda muloqotning axloqiy shakllaridan foydalanadi. Pedagogda verbal va noverbal kommunikatsiya malakalari sezilarli darajada rivojlangan, bunda muloqotning verbal va noverbal komponentining nomuvofiqligi kuzatilmaydi. O'qituvchi o'zining psixologik-fiziologik holatini tartibga solishni biladi. Nizoli vaziyatdan chiqish sifatida hamkorlik usulidan foydalanadi. Kommunikativ kompetentlikning o'rta darajasi o'qituvchining yetarlicha ifodalanmagan qadriyatli-kommunikativ yo'nalganliklarini nazarda tutadi. Tashqaridan insonparvar sifatida aniqlanadigan, o'quvchilar bilan munosabatlar ko'proq ijtimoiy rollarni bajarish xususiyatiga ega. Bunday o'qituvchilar bolalar bilan muloqotga alohida ehtiyoj sezmaydilar, muloqotning o'zi qat'iy chegaralangan, ko'pincha ijobiy hissiy ifodalarsiz. Bunda kasb zarurati doirasida verbal va noverbal kommunikatsiya malakalari ahamiyatli darajada rivojlangan. O'qituvchi o'zining psixologik-fiziologik holatini tartibga solishni biladi, bunda mazkur ma'noda ma'lum hissiy beqarorlik bo'lishi mumkin.

O'qituvchilarda kommunikativ kompetentlikning past darajasi ularning o'z qadriyatli yo'nalishlaridan bir yoki bir necha kommunikativ qadriyatlarni istisno etishlarida belgilandi. O'qituvchi va o'quvchining muloqoti insonparvar sifatida tavsiflana olmaydi: o'quvchilar noqulaylik his etadilar; darsning hissiy ko'rinishi ko'proq salbiy; bolalar bilan aloqa mavjud emas. O'qituvchining xulqida muloqotning verbal va noverbal tashkil etuvchisining nomuvofiqligi mavjud. O'qituvchi ko'pincha o'zining psixologik-fiziologik holatini tartibga solishni bilmaydi. Yuqorida bayon etilganidan kelib chiqib, kommunikativ kompetentlik dinamik hosila bo'lib, o'z rivojida ikki bosqichdan o'tadi: umumiy va kasbiy kommunikativ kompetentlik (bunda shaxs rivojlanishining ma'lum bosqichidan ular birgalikda mavjud bo'ladi), shuningdek, darajadan darajaga rivojlanishi mumkin. Bu rivojlanish kommunikatsiya "tilini" o'z-o'zidan beixtiyor o'zlashtirish va o'qitish orqali sodir bo'ladi. Bunda muloqot bilan to'g'ridan-to'g'ri va bevosita aloqador bo'lgan kasb to'g'risida gap borsa, bu jarayon maxsus tashkil etilgan o'qitish va ma'lum shartlarni bajarishda mahsuldor bo'ladi deb aytish o'rinli. Avvalo, bo'lajak o'qituvchi asosli bilimlarga ega bo'lishi kerak.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, ushbu tadqiqot metodologiyasi bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini har tomonlama o'rganish va rivojlantirishga qaratilgan turli yondashuvlar va usullarni o'z ichiga oladi. Miqdoriy va sifatli ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilishning kompleks usullari, shuningdek, innovatsion texnologiyalardan foydalanish orqali tadqiqot maqsadlariga va vazifalariga erishiladi. Natijada olingan ma'lumotlar va tavsiyalar pedagogika oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonini takomillashtirish va bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarlik darajasini oshirish uchun qo'llanilishi mumkin. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchilar uchun kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish ularga dars jarayonida va kundalik hayotlarida muvaffaqiyatli bo'lishlariga yordam beradi. Treninqlar, seminarlar, amaliy mashg'ulotlar va raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali talabalar o'z kommunikativ ko'nikmalarini muvaffaqiyatli rivojlantirdilar. Bularning barchasi kelgusida o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini oshirishda muhim rol o'ynaydi..

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Shavkat Miromonovich Mirziyoyev “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi, 2020
2. Shodiyeva Umida Shuhrat kizi Theme: DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE SKILLS IN FUTURE TEACHERS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM. International journal of artificial intelligence ISSN: 2692-515X
3. Pedagogika / N. Azizxo‘jayeva tahriri ostida. – Toshkent: O‘qituvchi, 2016.
4. B.X.Xodjayev Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti kitobi 339-340 bet
5. J.G.Yo‘ldoshev. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
6. www.ziyouz.com
7. <https://www.ziyouz.com/>

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrda №1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi,
Buxoro shahri Alpomish ko‘chasi, 9-uy
Elektron manzil: aspec.uz
Telegram raqami: -998 (91) 245-46-66

“ACADEMIC SPECTRUM” ilmiy-metodik jurnal.
Buxoro, 2026. № 4-Son.